

Årg 24 Nr 4 2014

S:t Olof

Medlemsblad för Torshälla hembygds-
förening S:t Olofs Gille

Holms Jernbruk och hammarsmedja före 1879. Till höger ses lämningarna efter Holms Jernbruk som revs ut i samband med Hjälmarsänkningen omkring 1871 - 79. Till vänster Stridsbergs industrifastigheter på Holmenområdet.

Längst bort i bild till vänster ses Kvarnen, nuvarande biblioteket. Läs mer om Holms Jernbruk med början på sidan 10 .

År 2014 går mot sitt slut och har vi har precis haft vår traditionella julmarknad. Även om snön saknas så går det i alla fall att få julstämning. På Bergströmska gården brukar det vara julens dofter som råder; saffransbullar, pepparkakor och glögg.

För S:t Olofs Gille har året varit fyllt med olika arrangemang, både gamla omtyckta men även lite nyare inslag. Vi har haft barnkultur dagar, hantverksdagar, allsång, höstmarknad och historisk afton. Vi deltog för tredje året i rad i Torshälla konstrunda och i år visade vi folkdräkter. Detta blev upptakten till vår tävling som pågår t o m 15 mars 2015. Vi har inbjudit allmänheten att vara med och skapa Torshälla Jubileumsdräkt till år 2017. Du kan läsa mer om detta på vår hemsida.

Torshälla Växtmarknad var välbesökt och ett trevligt inslag på sensommaren. Ett helt nytt arrangemang för året var Bellmandagen som genomfördes den 15 juni på Holmberget tillsammans med Torshälla stads förvaltning och studieförbundet Vuxenskolan. Där fick vi möta Bellman och se skådespelet ”*På Källaren Gulltuppen*”. Dessutom fanns det gycklare, magi m.m.

I samarbete med Sörmlands museum har ladan i mormorstäppan fått nya syllar. Det är bl.a. deltagare från ISAK-projektet i Eskilstuna kommun som genomfört arbetet med Sörmlands museum som övervakat det hela. Det raserade källarvalvet har murats om av gammalt tegel hämtat från olika platser i Sörmland. Det spännande arbetet avslutas i vår med att del av logen får nytt golv. Titta gärna in i sommar!

Vi nalkas nu en tid som innebär stora förväntningar och tyvärr en hel del stress. Jul- och nyårshelgerna sätter press på oss alla på olika sätt. Det är därför viktigt att vi tar oss tid för att njuta och skapa ro och stillhet.

Vi vill tacka alla som besökt Bergströmska gården och alla som hjälpt oss under hela året!

Vi tillönskar er alla

En God Jul och Ett Gott Nytt År!

Styrelsen

Ny tavla till hembygdsmuseet

Från vänster Gösta Björklund, Ingegerd Björklund samt Marianne Björklund. Bakom syns den fina tavlan.

Torshälla hembygdsmuseum/S:t Olofs Gille har mottagit en unik och vacker tavla från makarna Gurli och Gösta Björklund samt döttrarna Marianne Björklund och Ingegerd Björklund.

Tavlan kommer från Gösta Björklunds föräldrahem. Fadern Nils Björklund har förvärvat tavlan, troligtvis genom ett lotteri. Tavlan hade då ingen signatur varför Nils sökte upp konstnären som visade sig vara Georg Nyström. Georg signerade tavlan med sitt namn och med året 1896. Vid besöket på hembygds-gården visade det sig att familjen

Björklund har fler kopplingar till hembygdsmuseet. På museet finns en uniform som tillhört släkten Duval. Några generationer tillbaka förenades släkterna Björklund och Duval genom giftermål. Uniformen har skänkts till museet av Willhard Björklund, en kusin till Nils.

Gösta Björklund är född och uppvuxen i Torshälla och familjen har därför valt att skänka tavlan till vårt museum.

Hembygdsmuseet och S:t Olofs Gille är tacksam över gåvan.

Janett Eriksson

Torshällaoriginal

En av de mest originella personer jag minns hette Fröberg och kallades för "Motofaito". Han hade sitt tillhåll i en skogsbacke bakom nuvarande färg-handeln vid Eskilstunavägen. Där bodde han en stor del av året och när det blev kallt sov han i höladan, som låg intill och tillhörde Haga. Jag minns far sa att de måste vara försiktiga när de skulle hämta hö så att de inte stack gubben med högaffeln.

Fröberg gick omkring med en dragkärra och samlade skrot, främst järnskrot, som han lagrade och sorterade på platsen. Fröberg var skriven i Fors församling varför han fick komma till Balsta ålderdomshem när han blev dålig. När han dog sades det att han inte tålde att bli rentvättad men enligt dödsattesten dog han av åderförkalkning år 1932, 68 år gammal.

När jag gick i storskolan åren 1932 - 1937 kom det ofta en prydlig gammal man ut från Ålderdomshemmet och pratade med oss barn. Han hette Bergenstråle, var adelsman och utbildad bergsingenjör. Han hade flyttat till Ålderdomshemmet när han blev för dement för att klara sig hemma. Av hans tal förstod man att han varit en bildad man. En del av hans arbetsredskap i form av mät- och ritattiraljer skänkte han till Georg Nyström och finns nu i museisamlingarna på Bergströmska gården. Bergenstråle dog år 1939, 87 år gammal.

*Arvid Söderblom efter lyckat fiske.
Aliforskvarnen i bakgrunden.
Fotograf okänd*

När jag var ung fanns det två lokalredaktörer i Torshälla, Arvid Söderblom, som skrev för Eskilstuna-Kuriren och Kalle Ryd, som skrev för Folket. Arvid Söderblom, signatur Pécheur, var bergsingenjör och bodde i Killénska villan nära slussen. Dit fick jag gå ibland med resultatlistor från de klubbttävlingar som UVF (Ungdomslogens vandrarförening) ordnade på den enkla idrottsplatsen vid Ängsholmslätten. Söderblom var angelägen om att få så utförliga resultatlistor som möjligt, han fick nämligen ersättning per spaltmillimeter. Arvid Söderblom var en

duktig krönikör som också skrev artiklar i Torshälla Tidning och Sörmlandsposten. Han gick alltid klädd i spetsbyxor med lindade ben och sågs ofta nere på staden i sin uniformlika mundering. Spetsbyxor är herrbyxor som vid varje lår har extra mycket tyg i form av en spets. Söderström som avled 1937 blev 62 år.

Kalle Ryd, som skrev för Folket var en jovialisk person, som jag främst minns från idrottstävlingarna på Fridshem (nuvarande Torsharg). Han levde så in i tävlingarna att han vid exempelvis höjdhopp lyfte benet som om han ville hjälpa höjdhopparen komma över ribban. Det hela såg ganska komiskt ut. Kalle Ryd hade i yngre dagar varit tävlingscyklist. När han åkte Mälaren runt sågs det att han stannade vid varje matkontroll och åt sig rejält mätt. Att han kom efter i mål tog han med jämnmod. Kalle Ryd var född år 1870 och dog år 1940.

Skomakaren Gustav Karlsson, som kallades "Skomakar-Gustav" bodde i "Myrstacken", ett hus som låg på Storgatan, alldeles vid ån. Myrstacken bestod av flera byggnader. "Skomakar-Gustav" hade en gång i tiden varit med och byggt husen. De kallades "Myrstacken" för att så många barnfamiljer bodde där. Gustav Karlsson gifte sig 1885 med den 17 år äldre Erika Josefina Oldenburg. Hon blev honom en trofast hustru tills hon dog 1919, 74 år gammal. Hennes trofasthet kan belysas av följande historia. Det var vanligt att

torshällaborna på söndagarna rodde ut på Mälaren för att fiska. Så gjorde även Gustav och hans hustru. Hon ville dock inte följa med ut på Blacken utan släpptes av på Pilgrundet och lovade att vänta tills Gustav kom tillbaka. Dagen gick och flera som rodde hemåt ville ta henne med, men hon hade lovat Gustav att vänta så hon satt troget kvar. När Gustav sent omsider kom tillbaka utbrast han, "sitter du mor kvar här än? Ja, jag har ju lovat att vänta på dig Gustav" - svarade hon.

Gustavs måltider var enkla, vilka han ibland drygade ut med fiskar han fick på det metspö, som han hade stuckit ut genom fönstret En söndagsförmiddag satt jag på verandan vid Haga och såg "Skomakar-Gustav" komma gående med en stövel i vardera handen. Att han kom på en söndag med de lagade stövlarna var nog för att han visste att han skulle bli bjuden på något starkt. Bolaget var ju stängt på söndagarna. "Skomakar-Gustav" dog 1932, 70 år gammal.

Arvid Johansson var det nog inte så många som visste vem han var. Om man sa "lilla Johan" visste alla vem man menade. Om "lilla Johan" finns många historier. En var när han gick in till fabrikör Ali Andersson och berättade att han tagit reda på en ringvält, som han erbjöd Ali Andersson att köpa. Till saken hör att "lilla Johan" arbetade på verkstaden hos Ali Andersson. Fabrikör Andersson förstod att ringvälten var hans sedan tidigare, men höll god min och

*Lilla Johan och en kvarnarbetare utanför Anna Lindskogs Cigarraffär. Anna Lindskog och Ruth Swärd tittar ut genom dörren.
Foto: Lars-Erik Rannegårdh*

betalade Johan en liten summa. På hans verkstad tillverkades för övrigt ringvältar, harvar och andra jordbruksredskap. Ali Andersson, som även ägde "Sörgårn" (Södergården) hade säkert bruk för välten i jordbruket. En annan historia var när Johan, som oftast leddes till polisstationen för att sova rusen av sig, tagit med sig en egen kudde. När polisen frågade varför han tagit med sig en kudde svarade Johan, när jag i alla fall ska sova över i finkan vill jag ha något mjukt att

lägga under huvudet. Själv minns jag honom när han glad i hågen och på mjuka ben knallade hem till sin bostad på Storgatan. Hustrun hette Josefina men kallades allmänt för "Jocka". Hon var en arbetsam kvinna, som man kände igen på det vita håret när hon låg och tvättade kläder vid någon klappbrygga. "Lilla Johan" var en snäll och oförarglig person som var mycket omtyckt av torshälsborna.

Bernt Pettersson

Vardag i Torshälla: En gammal årgång berättar

Det blånar till skymning över det gamla Torshälla när jag första kvällen efter min flytt hem till Torshälla travade upp på Holmberget i en sentimental promenad. Häruppe på höjden, där jag var alldeles ensam, rådde en tystnad som intensivt underblåste känslomsheten för denna min barndomsstad. Det var länge sedan jag gick här uppe. Allt var sig likt som då man som barfotalasse trampade på de knaggliga kullerstensgatorna stekheta sommardagar.

Åren hade gått fort och nu var man en främling i staden. Det hade blivit nytt folk. Man kände ingen och var inte heller känd. Forsen brusade sin entoniga sång. Ur minnet steg händelser och personer fram som bilder. Från ett av Stadskällarens reserverade rum sjöng någon ”Vila vid denna källa”. Stämningen var påtaglig och det är lätt att drömma sig in i en ensam vrå i Stadskällarens matsal.

Uppför trappan gick just borgmästare Albin Edsberg och vid ett dukat bord i salen slog stadsfiskal Axel Andersson sig ned, den jovialiske rättens vårdare som brukade få jul- och påskkort från Mälarpiraten. Han, som tyckte synd om alla bovar och brukade underhålla dem med kost från eget kök!

Nästa person som visade sig i dörren var Allan Ebeling. Drömmen vid bordet övergick till ett animerat samtal om svenska folkets brist på nationella högtidsdagar och behovet av en permanent

näck i ån. Nere på gatan är det skeppare Flodberg som rullar fram efter slutad seglats med sin skuta Maja. Flodberg, de tusen historiernas skeppare. Flodberg, den siste i raden av Torshällaskepparna vars små skutor, slupar och slättoppare gingo med regelbunden lasttrafik på hela Norrland.

Dessa hädangångna gamla stadsbor dök upp igen i minnet när jag en dag fick i mina händer några nummer av Torshälla tidning som utgavs mellan åren 1907 till 1946. Då vaknade de till liv igen och jag kom ihåg dem alla.

Där var pamparna Ali Andersson och Henning Kling, grosshandlare Carl Höglund. Där skymtade den vänlige doktor Th. Munktell och apotekaren Holmgren, som hade en påtaglig idiosynkrasi mot västeråsbor, särskilt då de kom seglande sommartid och försökte köpa vichyvatten på apoteket nattetid.

Västeråsare var ett slags sämre folk i Torshällabornas ögon på denna tid t.o.m. något sämre hållna än eskilstunabor som endast betraktades som uppkomlingar. Torshälla har nämligen aldrig riktigt kunna smälta att Eskilstuna gjorde sig självständigt och bröt sig loss från Torshällas förmyndarskap. Det stora ursprunget och den egentliga aristokratin utgjordes ju av stadsbor närmare Mälaren. Centrum är i alla fall Torshälla och inte Fristadstorget.

Björn Maxe

Som väl alla har uppmärksammat pågår en studiecirkel, där boken Torshälla ABC revideras. Här sitter från vänster Kjell Jansson, Iha Frykman, Björn Maxe (med ryggen mot kameran), Östen Belin och Jan-Erik Kling. Studiecirkeln börjar igen tisdagen den 20 januari 2015. Välkommen!

Tomtar, ljuslyktor, stickat och blommor. Ett välfyllt bord med vackra föremål.

Marianne Belin, Margaretha Norling och Kerstin Bergkvist skötte försäljningen under julmarknaden.

Foto o text: Janett Eriksson

Historisk afton – Gustav II Adolf – kung i en krigisk tid

Kvällens föredragshållare var historiker Bo Eriksson, Fil.dr vid Stockholms Universitet.

Organist Roger Glan inledde kvällen med musik av bl.a. Bach och efter den vackra musiken började Bo Eriksson berätta:

– ” *Det är tisdag morgon den 6 november 1632 och den svenske kungen har bara några timmar kvar i livet. Det var en tät dimma som för-hindrade svenskarmén från att avancera fram mot den lilla staden Lützen några mil utanför Leipzig. Kung Gustav II Adolf sitter i en vagn och är rastlös. Han fördriver tiden med att be. Hans plan att överraska motståndaren gick om intet dagen innan. Borta vid Lützen samlar därför Wallenstein sina styrkor. Striden vid Lützen böljade fram och tillbaka och slaget blev blodigt. Det var en tragisk händelse som kostade oerhört med människoliv, även kungens. Vem som segrade är inte alldeles klart.– ”*

Hur kom det sig då att en svensk kung överhuvudtaget befann sig med en stor armé vid Lützen? Vad hände egentligen den där ödesdigra dagen i november 1632? Bo Eriksson berättade om Gustav II Adolf som grundlade det svenska stormaktsväldet och gjorde Sverige till en av Europas största och ledande nationer under denna period. Han var en skicklig fältherre och han omvandlade en svag svensk armé till en av Europas mest moderna, vältränade och fruktade. Vi fick bakgrun-

den till att Sverige gav sig in i kriget på tysk mark och om hur lyckosam den svenska armén var till en början.

Vi fick också en intressant beskrivning av det svenska samhället, krigskulturen och den militära taktiken på den tiden. Det som alltid följde i arméns spår var ”trossen” som bestod av tillhörigheter, livsmedel, tält m.m. men också soldaternas familjer, smeder, köpmän, krigsfångar m.fl. ”Trossen” kunde vara lika många som armén. Soldaterna förde ett hårt liv ute i fält även om den mesta tiden bestod av väntan. Det var bl.a. sjukdomar som tog var tredje knekts liv under de första veckorna i fält, främst dysenteri.

Vi fick också lära känna en annan bild av den svenske kungen. Som person var han älskvärd och känd för sina yviga gester men kunde vara långsint om något gick honom emot. Kungen var också mycket språkkunnig. Han gifte sig år 1620 med Maria Eleonora av Brandenburg. Maria Eleonora fick, efter många missfall, dottern Christina år 1626.

Efter föredraget fortsatte kvällen med en god måltid i Kyrkans hus. Med tanke på kvällens tema hade efterrätten dekorerats med en chokladbit, i form av Gustav II Adolf.

Janett Eriksson

Holms Jernbruk återfunnet

Till Holmen och Holmenfallet har det i alla tider knutits uppgifter om att det skulle ha varit platsen för medeltida kvarnar och hammare och andra tidiga industrier.

Den 20 -21 oktober 2014 var Holmenfallet torrlagt en kort tid för ytterligare arbeten med Stadskällarbron. Författaren tog då tillfället i akt för att kontrollera uppgiften från arkeologen Jonas Ros om de iakttagelser han gjort året innan om att det ev. skulle kunna finnas lämningar efter järnbruksrörelsen i fallet.

Det har antagits att alla spår efter järnbrukets hammare ska ha rivits ut i samband med muddringsarbetet i Holmenfallet för Hjälmarsänkningen på 1870-talet. Den bortgrävda leran har i stor utsträckning lagts upp som ett minst 1 m djupt lerlager över hela Holmbergs-parksområdet och användes som utfyllnad när strandlinjen rätades ut och höjdes upp runt kvarndammen. Strandlinjen i parkområdet idag är säkert mer än 1 -2 m högre än vad den var då *Holms Jernbruk* låg på platsen.

År 1871 bestämdes det att norra änden av holmen skulle grävas bort ända till intaget för Stridsbergs avloppskanal. Rensning av fallet skulle ske till 2 fots djup, d.v.s. c:a 65 cm samt 14 tusen kvadratfot mark på östra sidan för att utvidga fallet. Den nya dammen skulle läggas nedanför den gamla dammen. År 1879 erbjöd sig Nyby bruks ägare att för en ersättning på 16 800 kr stå för rivning och bortforsling av den gamla hammarsmedjan med dess

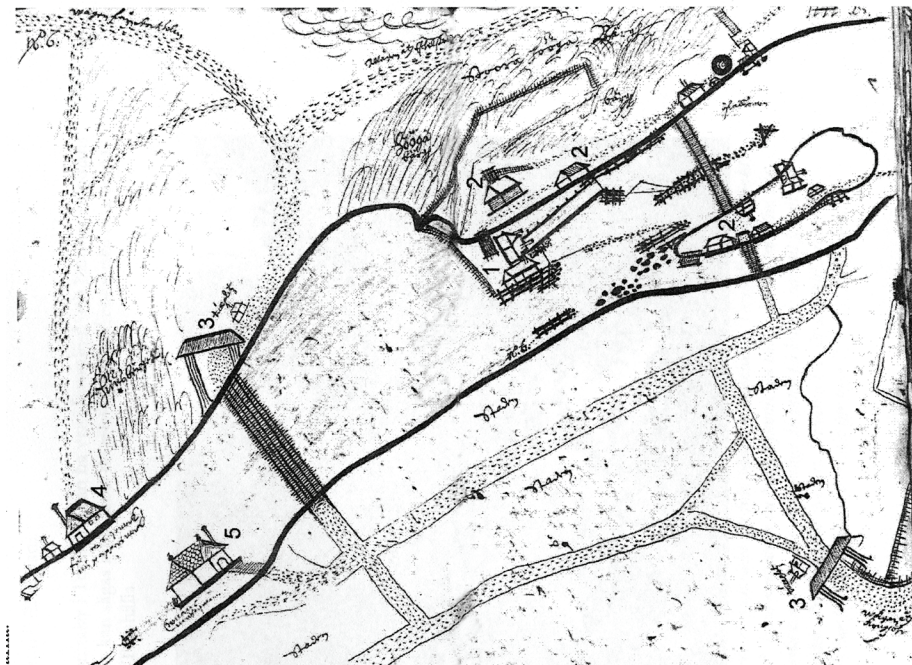
hjul- och bostadshus. Sjösenkningsbolaget fick därefter, efter eget behag, använda rivningsmaterialet efter vattenrännan. Muddermassorna skulle läggas som strandutfyllnad men fick inte hindra landsvägstrafiken på landsvägen över "Smedjebacken", nuvarande Brogatan. Förf. kunde konstatera att stenen efter kvarnrännan sannolikt har återanvänts av Sjösenkningsbolaget som strandskoning i fallet och i kvarndammen. Kvarvarande stenar i rustbädden är likartad som strandskoningsens. Förf. kunde konstatera att det finns en mängd lämningar efter smideshammaren i fallet.

Sannolikt rester, rustbädd, av Holm Jernbruks vattenränna till hjulhuset nedströms. Foto förf.

Låt oss först rekapitulera vad vi känner till om **Holms Jernbruk** och industriplatsens tidigare historia: Det är inte osannolikt att den medeltida gården,

Graffs gård med tillhörande kvarn, låg på denna plats och är identisk med dagens Holmens gård.

För 1685 års brukskarta(arkeologen Jonas Ros tolkning): *1 är sannolikt hammarsmedjan, (Holms Jernbruk / Jacob Perssons hammare- förf. tolkning) och intill den finns troligtvis en grävd kanal (jfr. foto av kvarvarande lämningar i fallet 2014). 2 är sannolikt ekonomibyggnader, 3 är tullplatser, 4 är ett pappersbruk, 5 är en kvarn. I ån ses också stenkistor som har styrt vattenströmmen.*

Nr 1 är utan tvekan den av förf. upptäckta hammarsmedjan med hjulhuset t.v. om smedjan. Nr 2 i nuv. Holmbergsparken är sannolikt ett kolhus som arkeologer upptäckte 2000. Nr 4 är f.d. kungliga kvarnen, senare ombildad till Drag - och schnidwerk. Nr 5 är nuvarande f.d. Kronmjölkvarnen (biblioteket idag).

År 1821 var Lillån 18 fot bred och hade i flodtid 4,5 fots djup (5,5 m resp. 1,4 m). Gården har troligen fått sitt namn efter *Graff-en- Lillån*.

Graven löpte fram till 1968 parallellt med Ruths gränd och kunde därefter följas genom att industristaketet löpte i dess igenfyllda fåra. Staketet stod kvar ända till början av november 2014 då schaktningarna för den nya bostadsbebyggelsen började.

Den 6 november gjorde förf. och Olle Lorin ett besök på platsen och kunde konstatera att ett schakt tagits upp vid väggen till f.d. gjuteriet och att det enligt historiska kartor låg i den f.d. kvarnbäcksfåran. Schaktningarna visade att Lillån eller kvarnbäcken var igenfylld med slaggrester från gjuteriet. Lagerbilden i schaktet visade att det var påförd gjuterisand men på 2 m djup påträffades ett antal timmerstolpar av okänd ålder och ändamål. Och på 2,5 m djup nåddes botten på *graff-en* när grävmaskinen fick upp vassrötter.

På den östra sidan om fallet, i nuvarande Holmbergsparken, har det sedan medeltiden legat såväl kvarnar som smideshammare för koppar- och järnbearbetning.

Vid reformationen på 1520-talet övergick kyrko- och klosteregendomarna till Kronan och senare Gustav Vasa och hans familj. År 1541 ägde Gustav Vasa bl.a. en kvarn väster om fallet som kallades *Holms kvarn*. Året därpå ska samma

kvarn på västra sidan ha ändrats till att den skulle smida koppar. Den ska ha drivits av *Joen Kopparsmed*. Omkring 1545 ska hammarsmedjan i Torshälla ha drivits vidare av *Alexander Kopparsmed* och här tillverkades kopparpannor för salpetersjudning (kruttillverkning) och takplåtar till de kungliga slotten.

På östra sidan av fallet låg det tre mjölkvarnar på medeltiden. Ägandet av Holmen ärvs sedan av Gustav Vasas son, hertig Karl (senare Karl IX) som förlänade Holmen till Torshällas borgmästare *Grells Jönsson*, mot erläggande av tomtören. Under hans tid och samtidigt som Karl IX:s kanal grävdes vid Nyby, 1596, ska *Holms Jernbruk* ha anlagts.

Graffs qwarn revs ut på kunglig befallning 1605 när bygget av Kronomjölkvarnen började planeras. Hammarsmedjan vid Holmen fortsätter dock sin verksamhet och 1634- 1651 ägdes gården och hammarsmedjan nedanför Holmberget av stadens rikaste man, *Jacob Persson*.

På 1650-talet återgick *Holms Jernbruk* till Kronan och förvaltades av kronofogden i Rekarne härad, Nils Joensson i Torshälla. När han flyttade låg det öde tills *Swen Björsson Möhlman* år 1675 fick tillstånd att återuppta driften vid hammaren och den mittemot belägna holmen kallad *Holms holme*. Här tillverkades manufakturer i främst stångjärn.

Hans änka Maria Leijel driver bruket

vidare efter 1687 och fram till sin död 1740. Bergskollegiets karta från 1685, visar bruket från hennes tid som ägare. Där fanns en stångjärnshammare som hade två härdar och en knipphammare med en härd och två stjärthammare. Vattenhjulet ska enligt uppgift ha drivits med underfallsvatten, vilket indikerar att fallet hade låg fallhöjd men rikligt vattenflöde. Lämningarna i fallet tolkas som rester efter hammarsmedjans byggnad i strömmen med förstärkningstimmer i framkanten av stenkonstruktionen. Anmärkningsvärt mycket lämningar efter gamla hammarsmedjan

*Lämningarna i fallet efter Holms hammarsmedja / Jacob Perssons hammare från 1680-talet. Lämningarna kan vara äldre än från 1600-tal - i bästa fall redan från medeltiden och här eller alldeles i dess närhet, har sannolikt även Graffs medeltida kvarn legat.
Foto förf.*

finns kvar under och i vattnet. Flera upprättstående, liksom liggande, grova timmerstockar kunde iaktas i framkanten av stenfundamenten efter hammarsmedjan. På en av sten uppbyggd mindre holme i strömmens mittfåra kunde också tegelrester, slagg och andra lösa fynd iaktas. Två anmärkningsvärt stora slaggrester, c:a 1x1 m, kan vara rester av de två härdar som Holms bruk skulle ha haft. Uppströms hammarsmedjans fundament, mot nuvarande Holmendammen, på den östra sidan av fallet, kunde en grov stenläggning noteras, som tolkas som en rustbädd för den vattenledning, kvarnbäck, som ledde vattnet till vattenhjulet nedströms. Den har sin början i en bred och vid "tratt" som smalnar av ju närmare den kommer vattenhjulets förmodade plats. På detta sätt kunde även ett relativt "stilla" flöde av vatten ges en större kraft och fart när det träffar vattenhjulet och skapade på så sätt mer energi. Rustbädden kan ha burit eller stöttat en rad av stenkistor som styrt in vattnet mot hjulhuset. Möjligen kan förf. ha iakttagit ytterligare en stenlagd "rustbäddstratt" mot den västra sidan av nuvarande Holmendamm.

Lämningarna har anmälts till Länsstyrelsen liksom antagandet att Lillån på Holmens industriområde kan vara rester efter den medeltida kvarnbäcken och att antikvarisk kontroll bör genomföras i samband med schaktningsarbetet.

Leif Persson

Folkminnen från 1943 – julen i Torshälla

Som så många gånger tidigare vill jag återge minnen från gamla Torshällabor. Häftet *Folkminnen* gavs ut år 1992 i samband med Torshällas 675-årsjubileum. Intervjuerna är gjorda av Sigbrit Plaenge Jacobson.

Det är roligt att se att vår nuvarande tradition med grantändning på julaftonen fanns redan på 1940-talet och var en av Georg Nyströms idéer.

Tomasmässan och julen

– ”Tomedagen minns jag mycket väl. Det var strax före jul, då skulle arrende för jord betalas och klockaren skulle ha sitt. Kyrkvaktaren skulle också ha något till julen men han fick köra runt i staden med kälke och hämta själv. Julklappar hade man något lite. Vålgörenhet förekom däremot mycket bra vid julen. Brandvakten och gravgrävaren skulle ha ett ljus och en lampa från varje gård. De körde omkring på kälke och hämtade. Det gick lugnt till på julafton, man åt lutfisk och gröt. På juldagen gick man i julottan, annars var juldagen en långtråkig dag.” (Teodor Boberg, kyrkvaktmästare)

– ”Julgran hade alla. Man sade åt någon gubbe att gå ut i skogen och hugga en. Numera har vi börjat ha julgran på torget också. Klockan 18 när helgen rings in, brukar jag gå till Rådhuset – granen står på torget – och gå upp till vinden. Elektriska ledningar går från granen dit

upp, så jag behöver bara trycka på en knapp så lyser alla ljusen i granen. Sångkören står samlad på torget och den sjunger religiösa sånger, då granen tänds. På julottan är det så mycket folk i kyrkan, så folket får inte rum. Hela kyrkan strålade av ljus. Jag skötte om, att det kom upp två granar i kyrkan till ottan”. (Georg Nyström, artist)

– ”Nu på senare år har vi haft gran på torget. Det är Georg Nyström, som har börjat med det. Den tänds på julafton, när det ringer till helgmål”. (Erik Lambert Jansson, f.d. lykttändare)

– ”Julen firades då (slutet av 1800-talet) ungefär som nu. Vi hade julgran, det hade de flesta. Förr stöptes ljus i formar av grönt glas. På julafton doppade vi i grytan och åt fläsk och korv. Det var också mycket bakat, limpor, skopor och saffransbröd. Julbocken hade vi, den var flätad av halm; far kom in med den. Vi gick alltid i kyrkan på julafton”. (Maria Bergström, fröken)

– ”Om julen gick man med stjärnan. Det föreställde de vise männen från Betlehem och Judas. De brukade sjunga en visa och samla pengar som de nog använde själva. De som var förmögna slaktade en gris till jul. Nyårsafton åt man risgrynsgröt och lutfisk. Det var det enda man hade. För de fattiga var det fattigt på den tiden.” (Lovisa Lindblad, fru)

Janett Eriksson

Årsmötet blir den 9 mars 2015

Inbjudan samt dagordning kommer i
nästa nummer av S:t Olof.

Torshälla Jubileumsdräkt – förslagen visas påskafton 2015

**Kom ihåg vår tävling om Torshällas
jubileumsdräkt!**

**OBS Inlämningstiden är
förlängd**

Ditt bidrag ska vara Iha Frykman
tillhanda senast 15 mars 2015.

Alla inkomna förslag ska ställas ut på
Bergströmska gården med början
under Konstrundan 2015,
Påskafton den 4 april.

Förslagen kommer att presenteras
anonymt.

För eventuella frågor kontaktas Iha
Frykman eller Christina Åslund. Se
telefonnummer i styrelsekolumnen.

Julklapptips!

Boken

**Rekarnebygden i backspegeln
av Olle Lorin finns att köpa på
hembygdsgården.
Pris 160 kronor.**

Medlemstidningen S:t Olof utkommer
med fyra nummer per år.

Torshälla Hembygdsförening S:t Olofs Gille

Styrelse:

Iha Frykman, älrdeman	tel 35 81 39
Jan-Erik Kling, v. älrdeman	tel 35 56 41
Karin Lindh, skrivare	tel 35 88 38
Janett Eriksson, v. skrivare	tel 35 52 95
Hans Eriksson, gärdeman	tel 35 52 95
Christina Åslund	tel 34 30 06
Torbjörn Axner	tel 35 50 35
	mobil 070-600 60 70

Suppleant:

Mikael Nyman	tel 35 84 81
Tryggve Lundh	tel 35 53 75

Museikommitté:

Styrelsen.

Arkivkommitté:

Iha Frykman	tel 35 81 39
-------------	--------------

Trädgårdskommitté:

Jan-Erik Kling	tel 35 56 41
----------------	--------------

Aktivitetskommitté:

Christina Åslund	tel 34 30 06
------------------	--------------

Dataansvarig:

Hans Eriksson	tel 35 52 95
---------------	--------------

Redaktion S:t Olof:

Janett Eriksson, Bernt Pettersson

Bergströmska gården Hembygdsgård

Lilla gatan 12, TORSHÄLLA

Telefon 016-35 50 76

Medlemsavgift: 100:- enskild,

150:- familj Plusgiro: 26 81 47-6

Postadress: Torshälla Hembygdsförening

S:t Olofs Gille, c/o Iha Frykman

Tornsvägen 1, 644 31 TORSHÄLLA

E-postadress: info@sanktolofsgille.se

Ur museisamlingarna

På Bergströmska gården finns en gammal dragkärra som använts på gården. Den är av en typ som var vanlig på gårdarna förr. Den har höga järnbeslagna hjul och två långa skalmar. Den drogs av en person som, för att avlasta armarna, använde en dragrem över bröstet.

Kärrorna tillverkades bland annat vid Eskilstuna Vagnfabrik som fanns kvar till i början av 1900-talet.

Att en sådan kärra kunde användas för längre transporter har min farmor berättat. År 1862 utvandrade hon tillsammans med sina föräldrar från Edsvära socken i Västergötland till Torshälla socken.

Det viktigaste bohaget lastades på en dragkärra och den långa vandringen kunde påbörjas. Under vandringen, som tog flera månader har farmor, som då var 12 år, berättat att de tog tillfälliga arbeten i gårdarna. Ibland

fick hon också gå in på gårdarna och tigga mat. Med gemensamma krafter lyckades de i alla fall dra kärran den långa vägen som gick till slutmålet i Torshälla socken. Självt minns jag från början av 1930-talet att flera skrot- och lumpsamlare gick omkring med sådana dragkärror.

Bernt Pettersson